

הרב אהוד אחיטוב

מטבע של מעשר שני שלא נפדה בזמן ביעור מעשר.

ראשי פרקים

- א. ביעור מעשר לאחר הזמן
- ב. פירות מעשר שני שנתערבו בחולין ועבר זמן הביעור
- ג. ביטול מטבעות מעשר-שני שנתערבו
- ד. סיכום ולמעשה

א. ביעור מעשר לאחר הזמן

כיצד ינהג אדם ששכח לבער מטבעות של מעשר-שני בעת קיום מצות ביעור מעשרות, ולאחר מכן נתערבו מטבעות המעשר במטבעות חולין?
מצות ביעור מעשר-שני שונה במהותה משאר זרומות ומעשרות, בכך שבשאר המעשרות, המצוה היא להוציא את הפירות מן הבית ולתת אותם לכהן, ללוי או לעני, והמצוה במעשר שני כמו בביכורים היא לאכלם בירושלים עד זמן הביעור, ולאחר מכן לבערו מן העולם. הבדל עקרוני זה מובא במשנה (ביכורים פ"ב ב"ב):

יש במעשר ובכורים מה שאין כן בתרומה. שהמעשר והבכורים טעונים הבאת מקום וטעונים ודוי ואסורין לאונן, רבי שמעון מתיר. וחייבין בביעור ור' שמעון פוטר.

הרמב"ם בהל' מעשר שני ונטע רבעי יא, ח פסק כך להלכה:
כיצד הוא עושה אם נשאר אצלו תרומה ותזומת מעשר נותנה

* מאמר זה פורסם לראשונה: אמונת עתיד, 41 (אייר-סיון ונשס"א), עמ' 32-40.

מטבע של מעשר שני שלא נפדה בזמן ביעור מעשר

לכהן, מעשר ראשון נותנו ללוי, מעשר עני נותנו לעניים, נשאר
אצלו פירות מעשר שני של ודאי או נטע רבעי או מעות פדייתן
ה"ז מבערן ומשליך לים או שורף.

למעשה, כיוון שהשנה בה מבערים מעשר היא תמיד אחר שנת מעשר-עני, אין
בנמצא פירות טריים שהתחייבו להפריש מהם מעשר שני. מציאות זו שכיחה
רק בדברים שנשמרים זמן רב: כגון יין או שמן מיבול של השנה השניה או
החמישית שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות, או במטבעות שהיו מיועדות
לחילול מעשר שני.

לאחר חורבן הבית לא ניתן לאכול מעשר שני בירושלים אף אם נהיה טהורים
מטומאת מת, והדרך המעשית היחידה לבער את המעשר שני, היא להקדים
לפדותו לפני זמן הביעור על מטבע בעלת ערך נמוך, ובתנאי שיהיה בה לפחות
שווה-פרוטה (מטבע של 5 אג'). ניתן גם לפדות מע"ש על אוכל שיש בו
שווה-פרוטה, ושלא הוכשר לקבל טומאה (כגון סוכר, קמח מתבואה שאינה
לתותה), ולבערם בזמן הביעור.

כאן עולה השאלה מהו הדין של מעשר שני שלא נתקיימה בו מצות הביעור?
המנחת חינוך (מצוה תרז) מהדורת מכון ירושלים אות ו ד"ה ואינו מבואר)
הסתפק בשאלה זו: האם גם לאחר מועד הביעור ניתן לפדותו, או שמא לאחר
מועד הביעור, יש לאבד את הפירות או את מעות המעשר-שני, גם אם שווים
רב.

המנחת חינוך (שם) הביא ראיה להקל, מדברי הרמב"ן (ויקרא כה, ז) הסובר
שביעור פירות שביעית אינו דווקא בשריפה, אלא די בכך שמפקירם. משמע,
שפירות שביעית לאחר זמן הביעור אינם מוגדרים כאיסורי הנאה. למד מכך
המנחת חינוך שהוא הדין פירות או מטבעות מעשר שני, שאף אחר הביעור
אינם מוגדרים כאיסורי הנאה, וגם אז ניתן לפדותם על מטבע אחר.

לעומתו, סובר שער המלך (הל' מאכלות אסורות י, טז) שמעשר שני אחר
הביעור מוגדר כאיסורי הנאה, ודייק זאת מלשון הרמב"ם בהל' מעשר שני

הרב אהוד אחיטוב

ונטע רבעי יא, ח, הסובר שיש מצוה לשרוף את המעשר שני או להטילו לים וכדו'.

האדר"ת בספר אחרית השנים (דבר אליהו ס"ק כו-לא), דחה את ההשוואה שעשה המנחת חינוך (שם) בין שביעית למעשר שני, וכתב שגם מדברי הרמב"ן (יבמות עג ע"א) מוכח שבשונה מביעור פירות שביעית, ביעור פירות מעשר שני הוא בשריפה, שהרי הרמב"ן (שם) פירש את דברי המשנה (ביכורים שם): "וחייבין בביעור" שהכוונה "לבערו מן העולם כמו ביעור חמץ".

ודייק מכך האדר"ת: "וצריך לומר שהלכה למשה מסיני הוא שזהו ביעור הקודש וכמו קדשים פסולים **שנשרפים דווקא**". בהמשך הדברים הביא האדר"ת (שם ס"ק כו-לא) צדדים להקל ולהחמיר, ולא הכריע בצורה מוחלטת לאסור. אך בספר כרם ציון (אוצר התרומות הלכות פסוקות פרק מג סעי' ט) הבינו מדבריו שנוטה לאסור, וכך סובר הרב משה קליערס, תורת הארץ (פ"ג אות נד ד"ה ולפי"ז):

ולפי דמעשר-שני ונטע-רבעי לאחר הביעור נאסרו הפירות באכילה ובהנאה, נראה דאין מועיל פידיון לפרות אלו שיהיו מותרים באכילה. והאיסור שהיה על הפירות, יחול על הפדיון שיהיה אסור באכילה ובהנאה. דלא מצינו פדיון, רק במעשר-שני שראוי לאכילה בעצמו, ועל ידי הפדיון יוצא המעשר-שני לחולין, וחל קדושת מעשר-שני על הפדיון. **אבל במעשר-שני אחר זמן הביעור שנאסר באכילה ובהנאה נראה דפקע מיניה דין מעשר-שני ונעשה דבר איסור שלא שייך בו פדיון.**

הרב ש"ז אויערבך, שו"ת מנחת שלמה א סימן סה אות ב, מחלק בין הגדרת מצות הביעור שהיא אכן בשריפה כפי שכתב הרמב"ן (יבמות שם) והרמב"ם (הל' מעשר שני ונטע רבעי פי"א ה"ח), לבין השאלה אם אחר הזמן הפירות או המעות נאסרים בהנאה ולא ניתן לפדותם. בכך הוא דחה את ראיית האדר"ת (אחרית השנים שם) משיטת הרמב"ן (יבמות שם) שכתב שמצותם בשריפה כמו ביעור חמץ. כיוון שעדיין אין הכרח שהרמב"ן סובר שלא ניתן לפדות מעשר שני לאחר הביעור.

לעומתו החזו"א (דמאי סי' ב ס"ק ז ד"ה ונראה שאם עבר) נוקט בצורה פשוטה שאף אחר הביעור, אין המעשר שני נחשב כאיסורי הנאה וניתן

מטבע של מעשר שני שלא נפדה בזמן ביעור מעשר

לפדותו. כשהוא משווה זאת לאדם שנדר להביא קרבן ועברו עליו ג' רגלים מבלי שהקריבו, שאף אם עבר על איסור "בל תאחר", אין הקרבן נאסר בשל כך, וניתן להקריבו גם לאחר הזמן.

השוואה זו מבוססת על דברי הגמ' (ר"ה ה' ע"ב) והתוס' (שם ד"ה מה מעשר). הגמ' (שם) למדה עפ"י דרשת הפסוק: "כי תידור נדר לה' לא תאחר לשלמו... והיה בך חטא", שגם במע"ש קיים איסור "בל תאחר". כמו כן דייקה הגמ' שבכל הקרבנות בהם שייך דין "בל תאחר" שאין הקרבן נאסר בהקרבה גם אם עבר הזמן, זאת עפ"י הדרשה: "והיה בך חטא — ולא בקרבןך חטא".

וביארו התוס' (שם) לאור דברי הגמ' הנ"ל שיש שני מועדי ביעור לפירות מעשר-שני:

א. מעשר שני שכבר הופרש ועוד לא העלוהו לירושלים, שעפ"י הגמ' הנ"ל חייבים להעלותו לירושלים עד אחר ג' רגלים כסדרן, כמו שאר הקרבנות.
ב. פירות טבל שעוד לא הפרישו מהם מעשר שני וכגון: יין שמו, שימורים וכדו') שמועד ביעורם הוא רק פעמיים בשבע שנים, ברביעית ובשביעית. התוס' מבארים לאור זאת שלשם כך נאמרו שני פסוקים בנוגע למועד ביעור מעשר שני. הפסוק: "כי תידור נדר לה'... לא תאחר" (דברים כג, כב), מתייחס למעשר שני שהופרש ועברו עליו ג' רגלים. והפסוק "מקצה שלוש שנים" (דברים יד, כח) אמור בפירות טבל שעוד לא הפרישו מהם מעשר שני, שזמן הפרשתם האחרון הוא בפסח של הרביעית והשביעית.

אמנם לענ"ד יש לשאול על ראייתו של החזו"א. כיוון שעצם השוואה לשאר הקרבנות לענין זה, היא קשה. שהרי שאר הקרבנות אף אחר הביעור ניתן לאכלם, ואילו פירות מעשר-שני לאחר הביעור אסורים באכילה. יתכן שכל כוונת התוס' לומר שיש שני שלבים בביעור מעשרות, ושגם לאחר זמן הביעור לא פקעה החובה לשרוף את הפירות. אך עדיין אין זאת אומרת שהם מתירים לפדות פירות מעשר-שני לאחר הביעור, שהרי גם אם יפדה אותו על כסף, עדיין כסף הפדיון יהיה אסור באכילה, ולא יהיה דומה לשאר הקרבנות שמתירים באכילה. וצ"ע.

בשו"ת מנחת שלמה (שם ד"ה אך אע"ג), למרות שדחה את הראיות מדברי הרמב"ן (ויבמות עג ע"א) שפירות מעשר שני לאחר הביעור הם איסורי הנאה, נקט למעשה שלא ניתן לפדות מעשר שני אחר הביעור, אלא לבערו כמות שהוא. בדבריו הוא מסתמך על דברי הירושלמי מעשר שני ה, ה: "ויתודה ביום

הרב אהוד אחיטוב

טוב ראשון של פסח? כדי שיהא לו מה לוכל ברגל, ויתודה בשחרית? עד כאן מצוה הוא לוכל". ופירש הרש"ס (שם ד"ה ומשני כדי) שאי אפשר להתוודות בשחרית: "דאחר הוידוי, מעשר שני אסור באכילה", וכן ביאר הגר"א (שם ד"ה עד כדין מצוה היא לאכול) שהירושלמי סובר שזמן הוידוי נקבע לאחר שפירות מעשר שני נאסרים באכילה שהוא משעת המנחה של יו"ט אחרון של פסח. וכן כתב המלאכ"ש (שם ד"ה במנחה).

נראה שהמנחת שלמה (שם) הבין מדבריהם, שאם אחר הביעור הפירות אסורים באכילה, פשוט שגם לא ניתן לפדותם. שאם לא כן, כיצד הביא מהם ראה לאיסור פדיון פירות מעשר שני אחר הביעור, הרי אף אם הם סוברים שזה המועד האחרון לביעור מלכתחילה, אך אם לא ביערו באותו זמן יתכן שהם סוברים שניתן לפדותם. ומתוך שלא חילק כן מוכח שהבין בדבריהם שהפירות נחשבים לאיסורי הנאה ואסורים בפדיון לאחר הביעור. מקור נוסף שניתן ללמוד ממנו על מעמדם של פירות מעשר-שני אחר זמן הביעור, הוא ביאור המשנה (מעשר-שני פ"ה מ"ז):

מי שהיו לו פירות בזמן הזה והגיעה שעת הביעור, בית שמאי אומרים צריך לחללן על הכסף ובית הלל אומרים אחד שהן כסף ואחד שהן פירות.

ביאר הירושלמי (שם) את מחלוקתם: "מאי טעמא דב"ש וצרת הכסף בידך, ובלבד בידך, ומאי טעמא דב"ה אפילו מחללו מהו מועיל!?"

לדעת הרש"ס (מעשר-שני פ"ה ה"ד ד"ה ואפילו מחללו) הבין הירושלמי שבית הלל אינם מצריכים לחלל את פירות המעשר על כסף כשמגיע זמן הביעור, היות ואין בכך שום תועלת. משום שכל התועלת בחילול פירות על כסף, שהבעלים עולים לירושלים בלא טורח גדול, וקונים במעות המעשר, אוכל ואוכלים אותו בירושלים בקדושה. אולם כיוון שלאחר חורבן ביהמ"ק אין הדבר אפשרי, סוברים ב"ה שאין תועלת בחילול פירות על כסף בהגיע זמן הביעור, כשבסופו של דבר גם את הכסף הוא יצטרך לאבד. וכפי שכתב הפני משה (שם הלכה ו ד"ה וב"ה אומרים): "ואם כן למה לו לחלל בחינם". וכך גם דעת המבי"ט בקרית ספר הל' מעשר שני ונטע רבעי יא) שאחר הביעור: "אחד כסף ואחד פירות טעונין גניזה ומניח הפירות עד שירקבו". מדבריהם

מטבע של מעשר שני שלא נפדה בזמן ביעור מעשר

משמע שבהגיע זמן הביעור אין צורך בחילול, אך יתכן שלדעתם החילול יועיל.¹

החזו"א (דמאי סי' ב ס"ק ז ד"ה והיה אפשר לפרש) רצה לחדש שכוונת הירושלמי (שם) לומר, שבזה"ז אין כלל חובת ביעור מעשרות, כיון שכל חובת הביעור היא הגבלת זמן אכילה, וכאשר אין אפשרות לאכול מעשר-שני במשך כל השלוש שנים, ממילא גם לאחר השלוש שנים אין חובה לבער ולכך מניח את הפירות עד שירקבו. אכן להלכה נוקט החזו"א (שם ד"ה ולדינא) שלא כפירושו אלא כפי דעת הראשונים שמחלוקת ב"ש וב"ה היא כיצד לבער את המעשר-שני בזמן הזה. אך כאמור אין עדיין ראייה מפירושים, שלא ניתן לפדות פירות או מטבעות מעשר-שני אחר זמן הביעור.

אולם דעת הגר"א בביאורו לירושלמי (שם ד"ה מ"ט דב"ש) שלדעת ב"ה אין אפשרות לחלל פירות או מעות מעשר-שני לאחר זמן הביעור "כיוון שאין תועלת, דבין זה ובין זה הולך לאיבוד אינו יכול לחלל".

בעקבות זאת נקט במנחת שלמה (שם) שלא ניתן לפדות מעשר-שני לאחר זמן הביעור, ויש לבער את הפירות ולאבד את המעות.

השאלה היא, האם גם לדעת האוסרים להשתמש במטבעות אלו, ניתן להקל במקרה שלנו שמטבעות המעשר נתערבו במטבעות חולין?

ב. פירות מעשר שני שנתערבו בחולין ועבר זמן הביעור

קודם שנדון בתערובת של מטבעות, יש לברר מה דין תערובת של פירות מעשר-שני בפירות חולין, לאחר הביעור. השאלה קיימת דוקא לאחר הביעור, **כיוון שלפני זמן הביעור אינם בטלים, היות שניתן לפדותם, ולכו"ע הם נחשבים כ"דבר שיש לו מתירין", "ודבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא**

1. אמנם לכאורה לפי מה שפסק הרמב"ם בהל' מעשר שני ונטע רבעי ב, ד, שבזה"ז שניתן לחלל לכתחילה שווה מנה על שווה פרוטה אם כן גם בזה"ז יש רווח במעשה החילול. יש לומר שמקור דברי הרמב"ם הם בשאילתות (שאילתא ק) והירושלמי נקט עפ"י עיקר הדין שיש לחלל בשוויו. ומשום כך כתב שמידת חסידות שגם בזה"ז לחלל מעשר שני בשוויו. ועי' בפירוש הרא"ש (מעשר-שני שם) ובדברי התבונה (הוצאת מכון מוצל מאש שם סוף ה"ג ד"ה מ"ט דבית שמאי).

הרב אהוד אחיטוב

בטיל" כפי שנפסק בשו"ע (יו"ד ס' קב סעי' א). לעומת זאת **פירות מעשר שני לאחר הביעור** הדבר תלוי במחלוקת שהבאנו לעיל.

לדעות שניתן לפדות מעשר שני גם לאחר הביעור, תיחשב התערובת כ"דבר שיש לו מתירין". כיוון שגם לאחר הביעור הוא יכול לפדות את פירות המע"ש שבתערובת וכל הפירות הם חולין, ללא צורך להיזקק לדיני ביטול.

לעומת זאת, לדעות שלא ניתן לפדות פירות מעשר שני לאחר הביעור, פירות המעשר שני בטלים ברוב, כיוון שהם "דבר שאין לו מתירין". עיקרון זה למדים מדברי הגמ' (ב"מ נג ע"א) אודות פירות מעשר שני שנכנסו לירושלים ונתקדשו בקדושת מחיצות ויצאו וחרב הבית. מחד, לא ניתן לפדותם מחוץ לירושלים, משום שכבר נתקדשו בקדושת מחיצות, מאידך, לא ניתן לאכלם בתוך ירושלים כיוון שחרב הבית אחר שנכנסו. במקרה זה המעשר שני בטל ברוב, כפי שנימק זאת הרמב"ם בהל' מעשר שני ונטע רבעי ו, טז: "ונמצא דבר שאין לו מתירין ובטל ברוב כמו שביארנו בהלכות איסורי מאכלות".

לפיכך פירות מעשר שני (יין שמן, פירות יבשים וכדו') שלא נתבערו בזמן, ונתערבו ברוב של פירות חולין מאותו המין, הפתרון הוא, לפדות את פירות המעשר שני שבתערובת על פרוטה, ואז התערובת מותרת באכילה לכו"ע; לדעות שמועיל פדיון לאחר הביעור, המעשר שני שבתערובת נפדה ויצא לחולין, ומעתה כל הפירות חולין. ולדעות שלא מועיל פדיון אחר זמן הביעור, כל הפירות מותרים כיוון שהמעשר שני המועט בטל ברוב פירות החולין.

ג. ביטול מטבעות מעשר-שני שנתערבו

השאלה היא: האם ניתן להשוות תערובת **מטבעות** מעשר שני לאחר הביעור, לתערובת **פירות** מעשר שני לאחר הביעור, ולנהוג ע"פ הפתרון שהובא לעיל. או שמא דינם כדבר חשוב שאינו בטל, אשר מונע את הפיתרון של ביטול ברוב, לדעות שלא מועיל פדיון מעשר שני לאחר הביעור.

שאלה זו נידונה בפוסקים אודות מטבעות שקנו בהם פירות שביעית, וחלה על המטבעות קדושת שביעית כמבואר במשנה (שביעית פ"ח מ"ז). לדעה שאין דיני ביטול במטבעות, נוצר מצב שבזמן השביעית כל המטבעות בארץ נחשבים לכאורה כתערובת של מטבעות הקדושים בקדושת שביעית. כיוון שאותם אנשים העושים סחורה בפירות שביעית, גורמים למטבעות הקדושים

מטבע של מעשר שני שלא נפדה בזמן ביעור מעשר

בקדושת שביעית להגיע לציבור כעודף בחנויות או בבנקים וכדו', ומעבירים על ידי כך דמי שביעית לסוחרים ולצרכנים.

בשו"ת מנחת יצחק חלק ו סי' קכט, כתב שלא שייך ביטול ברוב במטבעות של שביעית, והביא את דברי התוס' (מעילה כא ע"ב ד"ה פרוטה) שדנו בדברי המשנה (שם):

נפלה פרוטה של הקדש בתוך כיסו, או שאמר, פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה — מעל, דברי ר"ע. וחכמים אומרים: עד שיוציא את כל הכיס.

והקשו התוס' (שם) מדוע חלים כאן דיני מעילה, הרי המטבע של ההקדש בטלה בתוך שאר מטבעות החולין שהיו בכיס!! ואף שניתן לפדות את המטבע, ומדרבנן דבר שיש לו מתירין אינו בטל, עדיין קשה שהרי דין דבר שיש לו מתירין הוא חומרא מדרבנן, וכיצד ניתן לומר שאם הוא משתמש במטבע שנתערבה הוא יעבור על איסור מעילה מן התורה!! ותירצו התוס' (שם) שני תירוצים: "דליכא אלא חד בכיס דליכא ביטול. אי נמי מטבע חשיב ולא בטיל".

ההבדל בין שני התירוצים: לפי התירוץ הראשון אכן מטבע בטלה ברוב, ורק שם לא היה רוב חולין כנגד המטבע של ההקדש. לעומת זאת לפי התירוץ השני גם אם היה רוב חולין המטבע לא בטלה כיון שהיא חשובה ולכך אינה בטלה.²

אמנם למעשה צירף בשו"ת מנחת יצחק שם, כמה צדדים להקל לגבי תערובת של דמי שביעית. צד אחד להקל הוא שדין המטבעות שלנו דינם כשטרות, כפי שכתב בשו"ת עונג יו"ט סי' קב, בשם שו"ת חתם סופר יו"ד סי' קלד. טעמו שבימינו גם למטבעות אין ערך מסחרי לפי שווייה העצמי של המתכת שממנה הם נעשו, כי אם לפי הערך שטבוע עליהם. משום כך גם לעניין שביעית קיימת

2. החידוש שיוצא מדברי התוס' (שם) שבשאר הדברים שאין להם ביטול מחמת חשיבותם, זוהי חומרא מדרבנן כמו בריה שאינה בטלה אפילו באלף וכן חתיכה הראויה להתכבד, וכן דבר שבמנין שאינו בטל. ואילו כאן יוצא שאדם חייב בקרבן מעילה על שימוש במטבע שבאופן עקרוני היו צריכים לחול עליה דיני ביטול, אך כיוון שהיא חשובה אינה בטלה.

סברא להקל שכמו שבשטרות אין קדושת שביעית הוא הדין במטבעות. אלא שבשור"ת עונג יו"ט (ויר"ד סי' קב) חולק על החתם סופר (שם), לפיכך לא רצה המנחת יצחק (שם) להסתמך על זה כסברא בלעדית.

אולם בשור"ת מנחת שלמה א סי' מה, כותב שייתכן שכל המחלוקת היא על מטבעות שיש להם ערך עצמי אך פחות מערכם הנקוב, לכן קיים דיון האם הם דומים לשטרות או לכסף. אולם המטבעות של ימינו אין שום ערך לשווי המתכת שלהם, וערכם הוא רק מחמת היותם הילך חוקי מבחינת חוקי המטבע, לכך יתכן שאינם מוגדרים כדבר חשוב לכו"ע, והם בטלים ברוב.

סיבה נוספת להקל במטבעות של שביעית כותב המנחת שלמה (שם) שיתכן שרק במטבע של הקדש קיים הדין שמטבע אינה בטלה, אך מטבעות של שביעית שנתערבו הן בטלות. בדבריו הוא מתבסס על ההלכה שנפסקה בשו"ע (ויר"ד סי' קא סעי' ב) שהדין שחתיכה הראויה להתכבד אינה בטלה "אלא אם כן איסורה מחמת עצמה כגון נבילה ובשר וחלב, אבל אם נאסרה מחמת שקבלה טעם מאיסור ולא היה בה ששים לבטלו... אין לה דין חתיכה הראויה להתכבד".

לדעתו ניתן לחלק על פי סברא זו, בין מטבע הקדש למטבע שיש בה קדושת שביעית. מטבע הקדש, איסורה הוא מחמת עצמה שזורי היא ממון של הקדש, ולכן אינה בטלה מחמת חשיבותה. לעומת זאת מטבע של שביעית היא ממון הדיוט, וחלה עליה קדושת שביעית, כיוון שניתן למנוש בה את דין "לאכלה" האמור בשביעית, על ידי שקונים בה דברי מאכל שיאכלו אותם בקדושת שביעית. לכן אף אם נאמר שגם מטבע של ימינו היא דבר חשוב, מכל מקום מטבע של שביעית אין איסורה מחמת עצמה אלא מחמת דבר אחר שכביכול "בלוע" בה.

אך לענ"ד אין זה מיישב את המקרה הנידון בשאלה העומדת לפנינו, כיון שכאן מדובר על מטבעות של מעשר שני, ומעשר שני פסק הרמב"ם בהל' מעשר שני ונטע רבעי ג, יז, וכד³ שהוא ממון גבוה, ולפי האמור לעיל הוא אינו יכול להיבטל כיון שהוא כדבר שאיסורו מחמת עצמו, וכן זהו ממון של מעשר שני שלכאורה לא שייך בו דיני ביטול.

3. וכן פסק הרמב"ם במקומות נוספים. בהל' מעשר שני ה, יא; ז, יט; ט, ב.

מטבע של מעשר שני שלא נפדה בזמן ביעור מעשר

ובאמת המנחת שלמה (שם) מביא סברה נוספת להקל גם במעשר שני, ולפיה כל מה שכתבו התוס' (מעילה שם) שאין ביטול למטבע הוי דווקא בהקדש, ולא בשאר דברים:

דאפשר שמטבע לא הוי דבר חשוב כיון דהאי כללא דדבר חשוב לא בטיל הוא רק מדרבנן,⁴ וגם דבר זה דמטבע הוה ליה דבר חשוב לא נזכר בתוס' אלא בשל הקדש, לכן אפשר דהבו דלא להוסיף על זה.

המנחת שלמה א' סי' מה, לא רצה להסתמך על סברות אלו להקל לענין שביעית, כיוון שבתערובת של פירות שביעית יש חיוב לאכול את כל התערובת בקדושת שביעית, גם בפירות שאינם מוגדרים כדבר חשוב.

אולם במקום אחר (שם סי' סז) משמע מדבריו שקיימים גדרי ביטול על תערובת של מטבעות. בדבריו (שם) הוא דן בשאלה: כאשר חיללו מעשר שני על שווה פרוטה ממטבע חולין ששוויה רב, האם שייך לומר שרוב החולין שבמטבע מבטל את השווה-פרוטה שנתקדש בקדושת מעשר שני, ואז חוזרת

4. מה שכתב להקל על סמך הסברא שהכלל שדבר חשוב אינו בטל זהו רק מדרבנן, אכן זו דעת הש"ך (יו"ד סי' קא ס"ק ב) וכן הארי"ך הפר"ח (סי' ק ס"ק ג) להוכיח שדין חתיכה הראויה להתכבד וכל הדברים שאינם בטלים, זהו רק מדרבנן, כיון שמן התורה הולכים אחר הרוב, אולם גם הפר"ח (שם ד"ה אמנם) דייק מדברי התוס' (מעילה שם) שס"ל שדין זה שדבר חשוב אינו בטל הוא דין תורה. זאת מדברי התוס' (שם) המבארים מדוע לדעת ר"ע הוא מביא אשם תלוי, ולא אומרים שהמטבע התבטלה משום שדבר חשוב אינו בטל. ואם הדין שדבר חשוב אינו בטל זהו רק מדרבנן, הרי יוצא שהוא מביא חולין בעזרה, ועיי"ש שדן בדבריהם. החסדי דוד על התוספתא (מעילה פ"ג ה"א) ביאר שאכן ס"ל לתוס' מעילה כא ע"ב ד"ה פרוטה, בתירוצם השני, כפי שביאר המאירי בביצה לח ע"ב סוף ד"ה הכי גרסינן, את טעם הדין שאם נתערב ככר של אחד עם ככרות של אחר, לא אומרים שכל הככרות הם של בעל רוב הככרות. משום שלא שייך לומר שממון של השני יתבטל ברוב הממון של הראשון. והוא הדין לא שייך לומר שפרוטה של הקדש תתבטל מן התורה בתוך ממון של חולין. ועי' גם שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' קנח, הדין באריכות בשיטת התוס' והרמב"ם. ועי' חזון יחזקאל (מעילה פ"ג בחידושים שם אות א). אולם מתוך דברי המנחת שלמה (שם) נראה שגם הדין שמטבע שנתערבה שאינה בטלה זהו רק מדרבנן.

הרב אהוד אחיטוב

המטבע להיות מטבע של חולין, ואין לה דין "מעוות הראשונות"⁵. מסקנתו שמטבע זו ממשיכה להיות קדושה בקדושת מעשר שני, כיוון שלא שייך לבטל מעשר שני ברוב חולין שבאותה מטבע, משום שלא שייך לומר שחלק מסוים בה כולו חולין וחלק אחר כולו מעשר, אלא בכל המטבע קיימת שותפות של חולין ומעשר שני. אולם אם נתערבו מטבעות של מעשר שני ברוב חולין כותב המנחת שלמה (שם) באופן פשוט שחלים עליהם דיני ביטול. את דבריו (שם) סתם ולא פירש, מדוע נפשט ספיקו שנסתפק (שם סי' מה).

נראה לומר שדעתו היתה להקל כיוון שדין זה שמטבע אינה בטלה שנויי במחלוקת; שהרי לפי התירוץ הראשון שביארו התוס' (מעילה כא ע"ב) פרוטה של הקדש אכן יכולה להיות בטלה ברוב חולין, והסיבה שר"ע מצריך להביא אשם תלוי, כיוון שהיתה שם רק פרוטה נוספת שהיא חולין ולא היה לפרוטת ההקדש רוב של חולין לבטל אותה.

כך גם נראה שסובר השטמ"ק (מעילה שם כא ע"ב על הגליון אות כא) שהביא כראיה לתירוץ זה את דברי התוספתא (מעילה פ"ג ה"א):

פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאומרי פרוטה מן הכיס
זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מביא אשם תלוי ואת
השניה מביא אשם ודאי דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אין
מביא אשם תלוי אלא על דבר שיש בו כרת ושגגתו חטאת.

וכתב על כך השטמ"ק (שם כא): "והכי משמע בתוספתא דקתני והשנייה משמע **דליכא אלא שנים**".

נראה שכוונת השטמ"ק (שם) להוכיח מלשון התוספתא: שדוקא במקרה שיש שתי מטבעות בלבד שאחת הקדש, אין דיני ביטול. אך אם יש שתי מטבעות חולין או יותר, ומטבע אחת הקדש אין בה דיני מעילה כיוון שהיא בטלה ברוב.

5. הנפק"מ לספק זה הוא שאם לאדם יש מעשר שני שאין בו שווה פרוטה נאמר בגמ' שהוא יכול לחלל אותו רק על "מעוות הראשונות" היינו מטבע שהיללו עליה קודם לכן מעשר שני ונשאר בה חלק של חולין. ועי' התורה והארץ חלק ד עמ' 219-233.

מטבע של מעשר שני שלא נפדה בזמן ביעור מעשר

ראייתו היא מכך, שהעובדה שרק על הראשונה מביא אשם תלוי ועל השניה אשם ודאי מובנת רק אם נבאר שיש כאן שתי מטבעות. שהרי כשהוציא את הראשונה מביא אשם תלוי, משום שאין עדיין ודאות שהשתמש בפרוטה של הקדש, ורק כשהוציא את השניה מביא אשם ודאי, כיוון שברור לנו שהוא מעל שהרי הוציא את כל הפרוטות שהיו בכיס. אולם אם היו באותו כיס עוד פרוטות, דין זה אינו מובן שהרי גם כשהוציא את השניה הוא היה צריך להביא אשם תלוי עד שיוציא את הפרוטה האחרונה שבכיס.

יתכן שעל סמך זה הכריע המנחת שלמה חלק א סי' סז, שמטבע של מעשר שני שנתערבה חלים בה דיני ביטול.⁶

סיכום ולמעשה

מטבע של מעשר שני שלא קיימו בה מצות ביעור מעשרות, לכתחילה יש לשוחקה או להטילה לים הגדול, ולא לפדותה, כיון שדעת הרבה פוסקים שלא ניתן לפדות מעשר שני לאחר זמן ביעור מעשרות.

אולם מטבע של מעשר שני שלא קיימו בה מצות ביעור מעשרות השנה, ונתערבה ברוב מטבעות של חולין. ניתן לצרף שתי סברות להתיר את פדיונה: האחת שיש המקילים לפדות מעשר שני גם לאחר זמן הביעור, ואף אם נאמר שלא ניתן לחלל מעשר שני אחר הביעור, מסתבר שהמטבע בטלה ברוב המטבעות של חולין, משלושה נימוקים:

א. לדעת חלק מההסברים בגמ' (מעילה כא ע"ב) גם במטבע של הקדש שייכים דיני ביטול ברוב.

ב. גם לסוברים שמטבע של הקדש היא דבר חשוב, יתכן שמטבע של שביעית או של מעשר שני היא בטלה.

ג. יתכן שלכו"ע מטבעות שבזמנינו אינן מוגדרות כדבר חשוב והן בטלות ברוב.

למעשה יש לקחת סוכר בשווי חמש אג' להניחו בכלי (כף, כוס וכדו') ולומר: "המעשר-שני שבאחת מהמטבעות שלפני, מחולל בתוספת רבע מערכו על סוכר זה". לאחר מכן ישפוך את הסוכר לתוך הכיור, וימיסנו תחת מים

6. הדברים אמורים כשאין אפשרות לפדות, כמבואר לעיל.

הרב אהוד אחיטוב

זורמים לכיור, מבלי לגעת בסוכר. לאחר החילול, רשאי הוא להשתמש במטבע זו לשימושים של חול, אך רצוי שלא להשתמש במטבע זו לחילול מעשר שני בפעמים אחרות.⁷

7. הסברא היא שאף אם מקילים בדבר הרי לדעות שלא ניתן לחלל על מטבע זו אלא יש מצוה לאבדה, וכמו כן שהמטבע לא נתבטלה באחרות, נמצא שכל החילולים שהוא יעשה על המטבע הזו, אינם תופסים לאותן דעות. לכן מהיות טוב אף שניתן להקל להשתמש במטבע זו, אך לא לחלל עליה פעמים נוספות.

ביעור ווידוי - מקראות

הודאת הארץ